

УДК 332.14+336.14

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ПРОЦЕСОМ НА МІСТАХ

Осипенко С.О., к.е.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Мелітополь, Україна

Summary. The essence and peculiarities of implementation of public budget as a modern tool for managing the budget process in the cities have been considered.

Keywords: participatory budgeting, public budget, local governments, local budget.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день вже отримано перші позитивні здобутки в рамках реалізації політики децентралізації влади в країні. Однак практика застосування нових механізмів бюджетно-податкового регулювання та територіальної організації влади у 2015 – 2018 рр. засвідчила, що вони потребують певного удосконалення та узгодження для забезпечення в подальшому ефективної реалізації реформи та досягнення її цілей. Так, поряд зі зміцненням фінансової спроможності органів місцевого самоврядування значної уваги потребує реформування підходів щодо участі громадськості у бюджетному процесі, а найголовніше у розвитку громади. Адже, спираючись на досвід європейських країн досягти побудови дійсно децентралізованої моделі влади в країні можливо за умов залучення громадян до процесу безпосереднього впливу на розподіл та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, здійснення контролю за ініціативами місцевої влади.

Основні матеріали дослідження. Практика побудови децентралізованої моделі державного управління в Україні засвідчила, що поряд з розширенням прав органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень в частині формування доходів місцевих бюджетів і здійснення видаткових повноважень, значної актуальності набуває залучення громадськості до участі у бюджетному процесі на містах. Оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства вкрай гостро постає питання відходу від класичної системи представницької влади на місцях до демократії участі, яка забезпечує пряму участь громадян у політичному процесі на рівні територій.

Найбільш дієвим та ефективним способом реалізації демократії участі є залучення громадськості до безпосередньої участі у бюджетному процесі. Відповідно аналізуючи практику залучення громадськості до управління бюджетним процесом на містах в Україні застосовуються такі механізми як:

- участь громадськості у заходах, що проводяться місцевою радою, її комісією і комітетами;
- надання письмових пропозицій та запитів щодо формування місцевих бюджетів та використання бюджетних ресурсів;
- надсилання письмових запитів місцевим радам, їх виконавчим органам, місцевим фінансовим органам, розпорядникам бюджетних коштів;

- здійснення громадського моніторингу використання бюджетних коштів;
- участь в оцінюванні ефективності бюджетних програм;
- громадські бюджетні слухання;
- місцеві ініціативи;
- громадський бюджет (партисипативний або бюджет участі).

При цьому слід зауважити, що більшість серед окреслених механізмів так і не стали дієвими та не знайшли широкого розповсюдження при залученні громадськості до процесів управління на місцях. Найбільш вдало на сьогоднішній день відбувається запровадження лише громадського бюджету, про, що свідчить досвід майже 50 міст України та біля 20 об'єднаних територіальних громад.

Так, розглядаючи поняття громадський бюджет (бюджет участі) слід відмітити, що сутність даної категорії не закріплено на законодавчому рівні до того ж юридичною підставою для його запровадження є виключно нормативно-правові акти місцевого самоврядування, а саме: розпорядження голів; рішення виконавчих комітетів місцевих рад та/або місцевих рад. Відповідно процес юридичного закріплення права на впровадження громадського бюджету набуває форми суспільного договору.

Характеризуючи сутність поняття громадський бюджет вважаємо доцільним розглянути його з позиції значення як для громади, так і органів місцевого самоврядування, адже для даних учасників бюджетного процесу сутність даної категорії може мати своє змістовне навантаження.

Громадський бюджет з точки зору громади – це інструмент прямої демократії, за допомогою якого громадяни беруть активну участь у розподілі частини бюджетних коштів територіальної громади.

Громадський бюджет з позиції органів місцевого самоврядування – це частина місцевого бюджету, з якої обов'язково фінансуються проекти та пропозиції, подані на розгляд місцевій владі безпосередньо громадянами.

Громадський бюджет може прийматись місцевими радами міст та ОТГ у вигляді цільової строкової програми або положення про місцевий громадський бюджет. Прийняття громадського бюджету у вигляді цільової строкової програми є більш ризиковим для реалізації, адже є вірогідність, що строк дії програми після її завершення не буде подовжено і, відповідно, не буде забезпечено подальшу реалізацію громадського бюджету [1, с. 115].

Таблиця 1

Ключові принципи громадського бюджету

Принципи побудови ГБ	Сутність принципів
Результати процедури є обов'язковими до виконання	Для органів місцевого самоврядування проекти, що перемогли та були відібрані в рамках громадського бюджетування повинні бути обов'язковими до виконання. Виконавчі органи готують проекти розпорядчих документів де мають врахувати потребу фінансування громадських проектів, які стали переможцями бюджету участі.
Прозорість та відкритість процесу	Зафіксовані правила і процедури, які супроводжуватимуть процес бюджету участі мають бути прозорими та зрозумілими мешканцями ще до початку процедури в цілому і не повинні змінюватись до закінчення циклу протягом року. Організатори

	процесу повинні подбати також про доступ всіх зацікавлених осіб до отримання інформації стосовно передумов та перебігу процесу
Відкритий та інклюзивний процес	Бюджет участі повинен базуватись на зрозумілих мешканцям процедурах, а його організатори мають надати можливість долучитись до процесу підтримки на різних його етапах
Забезпечення простору для обговорення (дебатів) за участю мешканців	Процес впровадження бюджету участі не можна зводити лише до здійснення мешканцями вибору між конкуруючими проектами. Відбір проектів для подальшої реалізації повинен бути ефектом попередньо проведеного обговорення й дебатів між мешканцями щодо потреб і пріоритетів їхньої місцевої громади.
Підтримка активності мешканців	Процес реалізації бюджету участі повинен базуватись на активності безпосередньо мешканців і створювати для них якомога більше можливостей та простору для взаємодії.
Стратегічне (довгострокове) мислення	Рішення щодо реалізації громадського бюджету повинно бути виваженим і базуватись на його сприйнятті як цільового регулярного механізму прийняття мешканцями спільних рішень стосовно подальшого розвитку даної місцевої громади.

Складено за даними [2]

Мінімальна сума громадського бюджету, як правило, становить не менше 1% від загальної суми доходів місцевого бюджету. При цьому слід зауважити, що проекти які фінансуються з громадського бюджету поділяються на малі, вартість яких в середньому не перевищує 250 тис. грн. та великі – від 250 тис. грн. до 1 млн. грн. При реалізації громадського бюджету органи місцевого самоврядування повинні дотримуватись ряду принципів (табл. 1).

Висновки. Отже, в сучасних умовах посилення реалізації політики децентралізації влади, а також розбудови демократії участі в країні запровадження громадського бюджету дає можливість визначити та вирішити проблеми, які найбільше хвилюють жителів територіальної громади; сформувати довіру громадськості до місцевої влади та сприяє більш ефективному управлінню розвитком територій; створює ефективний механізм взаємодії структурних підрозділів органів місцевого самоврядування та громадян у бюджетному процесі.

Список літератури.

1. Осипенко С.О. Бюджет участі як один з напрямів реалізації політики децентралізації влади в Україні / С.О. Осипенко // Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика: матер. V ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. (5-7 жовтня 2018р., м. Мукачево). – Хмельницький 2018. - 280 с. С. 115-116

2. Громадський проект «Бюджет міських ініціатив» Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://nova-energiya.org/metodichne-vidannya-byudzhetskikh-iniciativ/>